თინა იველაშვილი

კათოლიკობა საქართველოში, თბ., 2009. თეზისები

აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველო

კათოლიკე მისიონერები საგანგებოდ მომზადებულნი შემოდიოდნენ ჩვენს ქვეყანაში, მოხერხებულად სარგებლობდნენ მოსახლეობის მატერიალური თუ ეკონომიკური გაჭირვებით და ხალხის კეთილგანწყობის მოპოვებით თანდათანობით კათოლიკური სარწმუნოების დანერგვას ცდილობდნენ.

ქართველთა გაკათოლიკების პროცესი ინტენსივობით მას შემდეგ წარიმართა, როცა, ბიზანტიის იმპერიის დაცემის შემდეგ, ჩვენი ქვეყნის სამხრეთით მაჰმადიანური სახელმწიფო — ოსმალეთი წარმოიშვა.

XIII ს-ის I ნახევარში მონღოლთა უღელქვეშ მოქცეული საქართველოს მესვეურები, მათ წინააღმდეგ ბრძოლაში, რომის სახით შესაძლებელ პოლიტიკურ და სამხედრო მოკავშირეს ხედავდნენ. აქედან გამომდინარე, ამ პერიოდისათვის საქართველოში გამოჩენილ დასავლეთ ევროპის მისიონერებს კეთილგანწყობით ხვდებოდნენ, რადგან მათში შუამავლებს მოიაზრებდნენ.

ქართული ეკლესია რომისაგან დამოუკიდებელი იყო. ვატიკანმა ისარგებლა რეგიონში შექმნილი პოლიტიკური ვითარებით და ყოველნაირად ცდილობდა ქართული ძლიერი ავტოკეფალური ეკლესია თავის დაქვემდებარებაში მოექცია.

არსებული წერილობითი წყაროების მიხედვით საქართველოში კათოლიკე მისიონერები პირველად XIII-ის 30-იან წლებში გამოჩნდნენ, როდესაც საქართველო უდიდესი საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა.

საქართველოს წინაშე, მიუხედავად შექმნილი საშიშროებისა, სამეფო კარი და მხედრობა მზად იყო ევროპის ქვეყნებთან ერთად აქტიური მონაწილეობა მიეღო ჯვაროსნულ ლაშქრობაში. რა თქმა უნდა, რომის პაპი მეტად ნასიამოვნები დარჩა მის მიერ წამოწყებულ ჯვაროსნულ ავანტურაში

საქართველოს მხედრიონის მონაწილეობის მზადყოფნით.

პაპი ჰონორიუს III რუსუდან დედოფალს 1224 წ. წერდა: „ჯვაროსნული ლაშქრობის მონაწილენი „მიიღებენ მოციქულებრივ შენდობას ყველა ცოდვის მიტევებით, რასაც ისინი ჭეშმარიტად მოინანიებენ აღსარების თქმის დროს... დიდ ინდულგენციას, რომელიც დამტკიცებულია წმინდა და მსოფლიო ეკლესიის კრების მიერ, ჩვენ ვუბოძებთ ყველა ქრისტიანს, ხოლო განსაკუთრებით შენ და შენი სამეფოსა და მმართველობის ქვეშ მყოფ ყველა ქვეშევრდომ ქრისტიანს“.[1] პაპმა მსგავსი წერილი გაუგზავნა მხედართმთავარ ივანე მხარგრძელსაც.

მ. თამარაშვილის მიხედვით: „ბერძნებმა პაპების სახელები გამოსვლისთანავე (ეკლესიათა განყოფისთანავე — რედ.) ამოშალეს თავიანთი დიპტიხიდან, მაშინ როცა ქართველებმა XII ს-ის დასასრულამდე გააგრძელეს პაპების დასახელება ხუთი პატრიარქის ჩამოთვლისას თუ მოხმობისას, რაც გვიმტკიცებს, რომ არ მიაჩნდათ მათ თავიანთი თავი პაპისაგან გამოყოფილად, პირიქით, ცნობდნენ მათ ისევე, როგორც დანარჩენ ოთხ აღმოსავლელ პატრიარქს“.[2]

მეფე რუსუდანს პაპმა სამხედრო დახმარების ნაცვლად 1240 წელს შემოერთებისა და მორჩილების მოწოდებით წერილი მოსწერა და თან რვა მისიონერი გამოუგზავნა კათოლიკობის გასავრცელებლად. ამ დროს საქართველოს დასავლეთიდან სამხედრო დახმარება სჭირდებოდა და არა კათოლიკური სარწმუნოების მისიონერ-მქადაგებლები. 1240 წელს რუსუდან დედოფალსა და მის შვილს დავითს პაპი გრიგოლ IX მიმართავდა, რომ ვატიკანს არა მხოლოდ ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის, არამედ წინა აზიის ყველა ქრისტიანულ სახელმწიფოთა ეკლესიის თავის დაქვემდებარებაში მოქცევის სურვილი ჰქონდა. ეს რომ ასე იყო, იქიდანაც ჩანს, რომ 1245 წელს რომის პაპმა ინოჩენციო IV-მ აღმოსავლეთის ყველა პატრიარქს წერილობით მოუწოდა რათა რომის ეკლესიას შეერთებოდნენ.[3] მიუხედავად იმისა, რომ XV ს-ში საქართველოს მთლიანობა დაირღვა და პოლიტიკური დაკნინება დაიწყო, მაინც ჩვენს ქვეყანას იმდენი გავლენა ჰქონდა ახლო აღმოსავლეთში, რომ „ქართველები იერუსალიმში სალოცავად შესვლის დროს სხვებივით სულთანს გადასახადს არ აძლევდნენ... ცხენზე მჯდომარენი გაშლილ-გაფრიალებული ეროვნული დროშითურთ სრულებით თავისუფლად შედიოდნენ... ამ პერიოდში ქართველ მლოცველთა დასაცავად, მამლუქების ბრძანებით, იერუსალიმის ჯვრის მონასტერთან მუდამ იყო საგანგებო არაბი მოხელე, რომელიც ქართველ მლოცველებს ალეპოდან იერუსალიმამდე მიაცილებდა და უკან

[1] ი. ტაბაღუა, საქართველო ევროპის არქივებსა და წიგნთსაცავებში, II, თბ., 1986. გვ. 181.
[2] მ. თამარაშვილი, ქართული ეკლესიის ისტორია, თბ., 1995, გვ. 483.
[3] მ. თამარაშვილი, ისტორია კათოლიკობისა, გვ. 18.

გამოაცილებდა“.[4]

ეს ფაქტები იმაზე მეტყველებს, რომ XV ს-ში საქართველოს მეფე-მთავრები პალესტინაში არსებულ ქართულ ეკლესია-მონასტრებს ეხმარებოდნენ და პატრონობდნენ, მით უმეტეს საქართველოში არსებულს უყურადღებოდ არ დატოვებდნენ და ქართული მართლმადიდებლური სარწმუნოების შევიწროების ხარჯზე ვატიკანის მისსიონერ-ემისრებს კათოლიკობის თავისუფალი გავრცელების საშუალებას არ მისცემდნენ.

საქართველოს სამეფო კარი და ეკლესია ყოველთვის წინააღმდეგი რომ იყო ვატიკანისადმი არა თუ დაქვემდებარების, არამედ თანაბარი უფლებებით კავშირზეც (თუნდაც პაპის პირველობის აღიარებით), ნათლად გამოჩნდა ფერარას საეკლესიო კრებაზე, რომელიც 1439 წელს თებერვალში შედგა და რამდენიმე თვის შემდეგ ფლორენციაში დამთავრდა. უნიის მიღების შემდეგ ლათინები შეესივნენ ათონის მთას და მონასტრის ის ბერები, რომლებმაც უნია და შესაბამისად კათოლიკობა არ აღიარეს, ერთიანად ამოხოცეს.

ვატიკანისა და მისი მესვეურების ამგვარი მზაკვრული ქმედების გამო ეს კავშირი ხანმოკლე აღმოჩნდა. სულ მალე, 1443 წელს ანტიოქიის, იერუსალიმის, ალექსანდრიის პატრიარქებმა უნიატები განდევნეს თავიანთი სამწყსოდან და ამით საბოლოოდ წერტილი დაუსვეს პაპის პრიმატის აღიარებით ბერძნულ-რომაული ეკლესიების გაერთიანების საკითხს.

XV ს-ში ქართველ პოლიტიკოსებს სწამდათ, რომ თურქულ-ოსმალური გარემოცვის გარღვევა მხოლოდ დასავლეთ ევროპის ძლიერ ქვეყნებთან სამხედრო კავშირის დამყარებით იყო შესაძლებელი. სწორედ ამის გამო, ამგვარი კოალიციის შექმნის ინიციატორებად ხშირად საქართველოს სამეფო-სამთავროების მესვეურნი გამოდიოდნენ.

საქართველოს მეფე-მთავრების მიერ პაპისა და ბურგუნდიის მთავრისადმი გაგზავნილი წერილები წმიდა პოლიტიკური და სამხედრო ხასიათისა იყო. მათში წინ წამოწეული იყო ის თვალსაზრისი, რომ დასავლეთის ქვეყნებისა და საქართველოს გაერთიანებული სამხედრო ძალებით შეძლებდნენ თურქ-სელჯუკების ალაგმვასა და კონსტანტინოპოლის გათავისუფლებას. „სწორედ ამიტომ ქართველი პოლიტიკოსები მარტო ქრისტიან მეზობელთა თანამშრომლობით ვერ დაკმაყოფილებულან და თავიანთი გეგმა სარწმუნოებრივი ზღუდეებით კი არ შემოუფარგლავთ, არამედ ამ საქმის განხორციელების დროს საფუძვლად პოლიტიკური თვალსაზრისით უხელმძღვანელიათ“.

მართალია, XVI ს-ის I ნახევრიდან ოსმალებმა ევროპელ მისიონერებს საქართველოსკენ მიმავალი გზა გადაუკეტეს, მაგრამ ვატიკანი ქართველი ხალხის კათოლიკურ სარწმუნოებაზე გადაყვანას კვლავ ცდილობდა და

[4] **ივ. ჯაჯანიშვილი, თხ. ტ. III, თბ., 1982, გვ. 411.**

ძალ-ღონეს არ იშურებდა. 1546 წელს რომმა აღმოსავლეთის ქვეყნების კათოლიკეთა მწყემსმთავრად ნახიჩევანის, ეროვნებით სომეხი, უნიატი არქიეპისკოპოსი სტეფანე დანიშნა. სწორედ პაპის წყალობით 1546 წლიდან ნახჭევან-კილიკიიდან 102 უნიატი სომეხი ბერი შემოვიდა. ისინი ქართლს, იმერეთსა და სამცხე-ჯავახეთს მოედვნენ საქადაგებლად.

სომხურ-კათოლიკური ეკლესია, რომელსაც კონგრეგაციისაგან დამტკიცებული ჰქონდა სომხურენოვანი რიტი (ტიპიკონი), ღმრთისმსახურებას მშობლიურ ენაზე ასრულებდა, რაც უნიატ ბერებს საქმიანობაში დიდ წინააღმდეგობას უქმნიდა. ამასთან დაკავშირებით შ. ლომსაძე, აღნიშნავს: „მიუხედავად დიდი მცდელობისა, სომხურმა უნიატმა ბერებმა ქართლ-კახეთსა და დასავლეთ საქართველოში ფეხი ვერ მოიკიდეს მართლმადიდებელი ეკლესიისა და თავის მოსახლეობის მტკიცე წინააღმდეგობის შედეგად ამ რეგიონებში; თუ არ ჩავთვლით თბილისის, ქუთაისის და გორის მცირერიცხოვან კათოლიკე მრევლს, გაკათოლიკებულთა დიდი ნაწილი კვლავ მართლმადიდებლურ სარწმუნოებას დაბრუნებია“. სამხრეთ საქართველოს მთელ რიგ ისტორიულ პროვინციებში ქართულმა მოსახლეობამ, რომელმაც ისლამი არ მიიღო და ვატიკანის ძალისხმევით კათოლიკურ სარწმუნოებას სომხური ტიპიკონით ეზიარა, დაკარგა ეროვნული თვითშეგნება, მშობლიური ენა, ტრადიციული მართლმადიდებლური სარწმუნოება და გასომხდა, სრული ამ სიტყვის მნიშვნელობით. მათი გარკვეული ნაწილი 1828 წლიდან პასკევიჩისა და მეფის ხელისუფლების ნებართვით ახალციხის რაიონის ზოგიერთ სოფელში შემოსახლდა.

ორი საუკუნის წინ თურქეთის მიერ დაპყრობილ ძირძველ ქართულ მიწაზე მცხოვრები ქართული მოსახლეობა კათოლიკური სარწმუნოების მიღებისა და ღმრთისმსახურების სომხურ ტიპიკონზე გადაყვანის გამო, ენით, თვითშეგნებით, კულტურით, ტრადიციებით, ყოფითა და რწმენით სომხური ეთნოსის წარმომადგენელ-დამცველებად მოგვევლინენ. ეს ფაქტი შესანიშნავად გამოიყენეს სომეხმა შოვინისტებმა და XIX ს-ის II ნახევრიდან გააჩაღეს კამპანია, თითქოს კათოლიკური სარწმუნოების ქართველები არ არსებობდნენ, ისინი სომხები იყვნენ და ქართულ გარემოში „გაქართველდნენ“. 1624 წელს აღმოსავლეთ საქართველოში ვატიკანმა გამოგზავნა დომინიკელი ორდენის მისიონერები.

მ. თამარაშვილის აზრით, პატრებისა და პიეტრო დელლა ვალეს ცნობებმა ისე იმოქმედა რომის პაპსა და კარდინალებზე, რომ სულ მალე საქართველოს მიაქციეს ყურადღება და „პროპაგანდამ ხანგრძლივი ფიქრის შემდგომ ნასწავლი და ბეჯითი თეატინელი ბერები შეარჩია და გადაწყვიტა, საქართველოში სამი მისიონერი გაეგზავნა პატრი პიეტრო ავიტა-

ბილეს ხელმძღვანელობით“.[5]

როგორც აღვნიშნეთ, XVII ს-ის 20-იანი წლებიდან საქართველოს მეფეები დასავლეთ ევროპის ქვეყნებთან გარკვეული კავშირის დამყარებას ცდილობდნენ არა იმიტომ, რომ კათოლიკური სარწმუნოების გასავრცელებლად ვატიკანს თავისი მისიონერ-ემისრები გამოეგზავნა, არამედ იმიტომ, რომ ამ ქვეყნების სამხედრო თუ მატერიალური დახმარებით შეძლებოდათ მოძლიერებული მუსლიმური ქვეყნების აგრესიისაგან თავის დაცვა. ამჯერადაც, რომმა ერთხელ კიდევ სცადა საქართველოში კათოლიკური სარწმუნოების ინტენსიური გავრცელება და ამ გზით ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის როგორმე დაქვემდებარება.

სწორედ ამ მიზნით, 1626 წელს პაპი ურბანო VIII წერილს სწერს კახეთის მეფე თეიმურაზს, ასევე ზაქარია მიტროპოლიტს და სთხოვს, დახმარება აღმოუჩინონ იქ ჩასულ მისიონერებს. მაგრამ ქართველ მეფეებსა თუ მთავრებს სულ სხვა მიზანი ამოძრავებდათ. ვიდრე ეს მისიონერები საქართველოში ჩამოვიდოდნენ, 1626 წელს თეიმურაზმა რომის პაპის კარზე ნიკიფორე ირბახი (ჩოლოყაშვილი) შესაბამისი წერილებით მიავლინა. მეფე პაპს სთხოვდა: „თქვენის შუამდგომლობით მსურს დაკავშირება ესპანეთის მეფესთან, ამის შესახებ მას მივწერეთ, ამიტომ გევედრებით და გთხოვთ თქვენც ეცადეთ, რათა იგი დამთანხმდეს“,[6] თურქეთ-ირანის წინააღმდეგ ბრძოლაში მატერიალური თუ ცოცხალი ძალით დახმარებაზე.

მართალია, საქართველოდან ჩასული ელჩი რომში კარგად მიიღეს, მაგრამ მისი (უფრო მართალი იქნება, თუ ვიტყვით: მისი პირით მეფის) თხოვნის მოსმენა არ ისურვეს იმ მოტივით, რომ ჩოლოყაშვილს ჯერ სარწმუნოება უნდა შეეცვალა (მართლმადიდებლობა უნდა დაეტოვებინა და კათოლიკობა მიეღო).

მიუხედავად იმისა, რომ ნიკოლოზ ირბახმა სარწმუნოება შეიცვალა, „პაპის წმინდა საყდარმა არ მოისურვა მოვლენის დაჩქარება“ და გადაწყვიტა ქართველი მეფე და მისი წარგზავნილი ელჩი კარგად შეესწავლა. „ინფორმაციის“ მიღების შემდეგ, როგორც იქნა ნიკიფორე ირბახს აღირსეს სარეკომენდაციო წერილები,[7] მაგრამ მისი ელჩობა უშედეგოდ დამთავრდა. ვატიკანს სულ არ აინტერესებდა საქართველოს პოლიტიკური მდგომარეობა, მას ჩვენს ქვეყანაში თავისი ინტერესები გააჩნდა. ფაქტობრივი მასალებით ირკვევა, რომ თავისი წარუმატებელი ელჩობის შემდეგ, ნიკიფორე ჩოლოყაშვილი კვლავ მართლმადიდებლურ სარწმუნოებას დაუბრუნდა. ეს იქიდან ჩანს, რომ

---

[5] მ. თამარაშვილი, ქართული ეკლესიის ისტორია, გვ. 553.

[6] მ. თამარაშვილი, ქართული ეკლესიის ისტორია, გვ. 558; მისივე, ისტორია კათოლიკობისა, გვ. 24.

[7] თუ რა შედეგი მოჰყვა ნიკიფორე ჩოლოყაშვილის მოგზაურობას დასალეთში, დაწვრილებითი დოკუმენტები იხილეთ ი. ტაბაღუას ნაშრომში „საქართველო ევროპის არქივებსა და წიგნთსაცავებში“, II, თბ., 1986.

ათეული წლების მანძილზე იგი იერუსალიმში ქართული ჯვრის მონასტრის იღუმენი იყო — ევროპაში წასვლამდე და ევროპიდან დაბრუნების შემდეგაც.[8]

XVII ს-ის 30-იანი წლებიდან კათოლიკე მისიონერების საქმიანობა აღმოსავლეთ საქართველოში კვლავ გააქტიურდა. 1628 წელს გორში მოსულ პატრებს, რომლებმაც ირანიდან წამებული ქეთევან დედოფლის წმინდა ნაწილები ჩამოიტანეს, თეიმურაზ მეფემ პატივისცემის ნიშნად რამდენიმე სოფელი და ყმები აჩუქა. მეფემ ისინი კეთილგანწყობით მიიღო და პატივისცემით გაისტუმრა გორში. ქალაქში დაბინავებისთანავე მისიონერებმა ქართული ენის შესწავლა და ხალხის მკურნალობა დაიწყეს. ვინაიდან ქვეყანაში მკურნალი-ექიმის ნაკლებობა იყო, მათ დიდძალი ხალხი აკითხავდა. თეიმურაზ მეფემ რომ გაიგო „მისიონერები ასეთი სახელგანთქმული მკურნალები არიანო, მოუწოდა თავისთან, რათა განეკურნათ მისი მეუღლე დარეჯან დედოფალი, რომლის მორჩენაზე სპარსეთის განთქმულ ექიმებს ხელი აეღოთ... მათ დედოფალს მისცეს მსუბუქი წამლები, რომლებიც არც მავნებელი და არც მარგებელი იყო. დედოფალი მალე მთლად განიკურნა“.[9] ამ ფაქტმა მისიონერებს, როგორც საუკეთესო მკურნალებს, სახელი გაუთქვა და მათ კარზე ავადმყოფთა ნაკადი არ წყდებოდა. პატრებმა შექმნილი სიტუაციით კარგად ისარგებლეს, სამკურნალოდ მისულ ხალხს წამლობასთან ერთად სულიერი დამოძღვრაც დაუწყეს და პაპის პრიმატის აღიარებისაკენ მოუწოდებდნენ.

1628 წელს პაპმა ურბან VIII თეიმურაზ პირველს თეატინელი მისიონერები გამოუგზავნა სათანადო წერილით, როგორც ამ წერილიდან ჩანს, დახმარების ნაცვლად პაპი თეიმურაზ ურჩევს, რომ ქართული ეკლესია რომის ეკლესიას შეუერთდეს, თვითონ თეიმურაზმა მიიღოს კათოლიკობა და თავის ქვეყანაში კათოლიკური სარწმუნოება გაავრცელოს. თეიმურაზ მეფემ რომის პაპს 1629 წელს შეატყობინა: „ჩვენი მაგალითი უფრო მეტად, ვიდრე სხვა რამ ცხადყოფს, რომ რჯულის განდგომის გზას ჩვენ არ დავადექით და რწმენისაგან განდგომას ჩვენ არ დავუშვებთ, ვინაიდან ღმერთის დახმარებით ეს ჩვენი სიმტკიცე და ურყეობა ქრისტეს რჯულისადმი გაგრძელდება საშინელი სამსჯავროს დღემდე“.

ჩვენს ხელთ არსებული წერილებიდან აშკარად ჩანს, მეფე თეიმურაზი და ზაქარია მიტროპოლიტი რომიდან არა სულიერ წინამძღვრებს, არამედ მკურნალ-დოსტაქრებისა და ხელოვანი-მხატვრების გაგზავნას ითხოვდნენ. ვატიკანი კი მხოლოდ სასულიერო მისიონერებს უგზავნის და დაჟინებით ითხოვს, რათა მათ კათოლიკური სარწმუნოება მიიღონ და პაპის პრიმატი აღიარონ.

---

[8] ა. ტულუში, გაბრიელ გეგენავა — უცნობი ჯვრის მამა//„საქართველო“, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ჟურნალი, IV, თბ., 1998, გვ. 34-35.

[9] მ. თამარაშვილი, ისტორია კათოლიკობისა, გვ. 103–104.

მ. თამარაშვილის აზრით, კაპუცინების დამსახურებაა, რომ მეფე გიორგი XI თითქოს 1684 წლიდან კათოლიკურ სარწმუნოებაზე იყო გადასული. ამის საფუძვლად პაპისადმი მეფის გაგზავნილი წერილი მიაჩნია. მაგრამ გიორგი მეფის წერილში სულ სხვა აზრია ჩადებული, პატრი კი სულ სხვაგვარად გადასცემს ვატიკანს. წერილიდან არ ჩანს, რომ გიორგი XI-ს კათოლიკური სარწმუნოება მიეღოს. პირიქით, ის მუდამ ხაზს უსვამს თავის მართლმადიდებლობას: „წარვსდგები თქვენს წინაშე მართლმადიდებელი ჭეშმარიტი სარწმუნოების აღიარებით...“ „ხსენებულ მართლმადიდებელ მეფეთ მიანიჭოს მტერზე გამარჯვება“... „ჩვენი სარწმუნოების (მართლმადიდებლობის) აღიარება ვჰყავით პატრი ჯუსტინის წინაშე“ და ა. შ.

1698 წლიდან საქართველოში დაიწყო სომეხთა მიერ კათოლიკეთა სასტიკი დევნა, რომლის მსგავსი საქართველოს მისიონს აქამდე არ ახსოვდა. ქართლის მეფე ერეკლე I იმის შიშით, რომ შაჰის წინაშე არ დაესმინათ სომხებს კათოლიკეთა მფარველობის გამო, პატრებისაგან ითხოვდა ირანის ხელმწიფის რაყიმს (ბრძანებულებას). ამის შესახებ პატრებმა სათანადო წერილით 1698 წელს შეატყობინეს ვატიკანს. პასუხმაც არ დააყოვნა.

1699 წელს პაპმა ინოკენტი XII-მ წერილით მიმართა ირანის შაჰს, რომ „მის სამეფოში კაპუცინებისა და მისიონისათვის თავისუფლება მიეცა და მფარველობა აღმოეჩინა სომეხთა მიერ დევნის წინააღმდეგ“.[10] ირანის შაჰმა ჰუსეინმა გაითვალისწინა რა იმდროინდელი საომარი მდგომარეობა ოსმალეთთან, და რომ მას სჭირდებოდა დიპლომატიური სვლები ევროპასთან, ამ წერილის გაცნობის შემდეგ გამოსცა სპეციალური ბრძანება, რომლის მიხედვით მის სამეფოში კათოლიკეებს გარკვეული პრივილეგიები მიანიჭა.

ფაქტია, რომ აღმოსავლეთ საქართველოში კათოლიკე მისიონერთა მიმართ სომხების წინააღმდეგობის გაძლიერება ირანის მესვეურთა დასტურის გარეშე ვერ მოხდებოდა, რადგან იმ დროისათვის შაჰის კარზე კათოლიკე თუ გრიგორიანი სომხები საკმაოდ დიდი შეღავათებით სარგებლობდნენ (თავისუფლად მოქმედებდა მათი რამდენიმე ეკლესია საკმაოდ მრავალრიცხოვანი მრევლით). ირანის შაჰმა ამ ნაბიჯით დასავლეთ ევროპასა და ვატიკანს თავისი სიძლიერე დაანახა, გარკვევით აგრძნობინა, რომ მისიონერების საქმიანობა ქართლში მთლიანად მის სურვილზე იყო დამოკიდებული და მისთვის ანგარიში უნდა გაეწია.

ქვეყანაში შექმნილი რთული პოლიტიკური ვითარებიდან გამომდინარე, 1722 წელს ვახტანგ VI წერილით მიმართავს პაპს, რათა, მისი ჩარევით, ევროპის მეფე-მთავრებს დახმარება გაეწიათ მისთვის ოსმალთა წინააღმდეგ, ხოლო ამ დახმარების სანაცვლოდ უცხადებდა: „გპირდებით

[10] **მ. თამარაშვილი, ისტორია კათოლიკობისა, გვ. 296.**

ვცხოვრობდე თქვენს მორჩილების ქვეშ წმინდა კათოლიკე სარწმუნოების აღმსარებელი“, თუმცა აქვე დასძენს — „როგორც ჩემი წინაპარნი“.[11] მისი წინაპრები კი მართლმადიდებლობის დამცველნი იყვნენ და ვახტანგ მეფეც რუსეთში კათოლიკედ კი არ მიიცვალა, არამედ ბოლომდე მართლმადიდებლად დარჩა და მართლმადიდებლად გარდაიცვალა.

ქვეყანაში შექმნილი პოლიტიკური კლიმატიდან გამომდინარე, 1775 წელს ერეკლე II პატრი მავროსის მეშვეობით პაპს, საფრანგეთის, სარდინიის, ნეაპოლის მეფეებსა და ვენეციის რესპუბლიკის ხელმძღვანელობას წერილობით ატყობინებდა და სპარსეთისა და ოსმალეთის წინააღმდეგ დახმარებას სთხოვდა. პაპი თუ ამ საქმეს მოაგვარებდა, ერეკლე II მას ჰპირდებოდა, რომ მისიონერებს გადასცემდა ეკლესიებსა და სახლებს, ხოლო პატრებსა და კათოლიკეებს მფარველობას აღმოუჩენდა და თბილისში თავისი ხარჯით ექვს პატრს შეინახავდა.[12]

ქართლ-კახეთის მეფის ეს მოთხოვნა რომის პაპმაც და ევროპის სახელმწიფოს მესვეურებმაც უყურადღებოდ დატოვეს, რასაც შედეგად ის მოჰყვა, რომ საქართველოში კათოლიკეთა მდგომარეობა შეირყა. 1782 წელს ოსმალეთთან საომარი მდგომარეობის გამო, მეფე ერეკლე მეორემ კიდევ ერთხელ მიმართა ვატიკანს, რათა ევროპის ქვეყნებს მისთვის დახმარება გაეწიათ. რა თქმა უნდა, ვატიკანმა ეს მოთხოვნაც ყურად არ იღო. საქართველოში მოღვაწე მისიონერების თავნებობა იქამდე იყო მისული, რომ პროცენტით ფულის გასესხებასაც (მევახშეობას) არ ერიდებოდნენ.

დოკუმენტურ მასალაზე დაყრდნობით თავისუფლად შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში სომხურ და ლათინურ ტიპიკონიანი კათოლიკური ეკლესიების დაპირისპირებას საფუძვლად, არა მხოლოდ სარწმუნოებრივი (როგორც ამას ზოგიერთი მკვლევარი წარმოაჩენს), არამედ, პირველ ყოვლისა, სოციალურ-ეკონომიკური და კომერციული ინტერესები ედო. სომხური ეკლესია (სომხურ-კათოლიკური თუ სომხურ გრიგორიანული, ამას მნიშვნელობა არ ჰქონდა) ლათინურ-კათოლიკური ეკლესიის გაძლიერებაში თავის კომერციულ მოწინააღმდეგეს და კონკურენტს ხედავდა. აქვე უნდა ითქვას ისიც, რომ რელიგიურ საფარველს ამოფარებული სომხური ეკლესია არა მხოლოდ თავისი კომერციული ინტერესების, არამედ ეროვნული თვითმყოფადობის გაძლიერებისთვისაც ზრუნავდა.

მხოლოდ XIX ს-ის მეორე ნახევრიდან, როდესაც კათოლიკურ მღვდელმსახურთა შორის ადგილობრივმა სასულიერო პირებმა თვალნათლივ დაინახეს ქართველ კათოლიკეთა ეროვნული გადაგვარების საფრთხე, თავიანთ მოღვაწეობაში სარწმუნოებაგამოცვლილი (გაკათოლიკებული) ქართველების ეროვნული მეობისა და თვითმყოფადობის

[11] იქვე, გვ. 340.
[12] იქვე, გვ. 401.

შენარჩუნების დაცვა წამოსწიეს წინ.

XIX ს-ის დასაწყისში უცხოელი პატრების ნაკლებობის გამო საქართველოში ორი მოქმედი მისიონიღა იყო, მაგრამ იმათაც სრულად აღარ ენდობოდა პროპაგანდა.[13] 1813 წელს საქართველოში სულ სამი პატრი იყო: ფილიპე ფორანელი, მარინიო კოლონიელი და ონოფრიო დომინიკანი, რომლებიც ძლივს ავსებდნენ „სამ სამრევლო ადგილს ტფილისს, გორსა და ქუთაისში"; ხოლო ახალციხის მონასტერში მხოლოდ მორჩილი ძმა ივანა კარლო ვიკარიელი იმყოფებოდა.[14]

1814 წელს თბილისში იმყოფებოდა ორი პატრი (40 მოსახლე კათოლიკეთი), გორშიც — ორი (30-37 მოსახლე კათოლიკე), ქუთაისში — ერთი ახალციხელი მღვდელი (7 ოჯახიანი სოფლით), ხოლო ახალციხეში ორი სომხის ტიპიკონის მღვდელი (450 მოსახლე კათოლიკით).[15] 1823 წელს საქართველოში (კერძოდ, თბილისში, გორსა და ქუთაისში) სულ სამი კათოლიკე სასულიერო პირი მოღვაწეობდა.

1844 წელს რუსეთის შინაგან საქმეთა მინისტრმა გამოსცა ბრძანება, რომლის საფუძველზეც 1845 წელს ყველა კაპუცინი, რომლებიც ამ პერიოდში თბილისში, ქუთაისსა და გორში იმყოფებოდნენ, გააძევეს. 1886 წელს მეფე ალექსანდრე III-მ გამოსცა ბრძანება, რომლის მიხედვითაც: „კავკასიაში მორწმუნე კათოლიკეებს, სულ ერთია, სომხურ წესს ეკუთვიან თუ ლათინურს, აღარ აქვთ უფლება ქართული ენით ისარგებლონ ეკლესიის ღმრთისმსახურებაში, რომ აღარ იყოს დაყოფა სომეხ და ქართველ კათოლიკეებად".[16]

აღნიშნულმა ბრძანებამ საქართველოში წინ წამოსწია ქართველ კათოლიკეთა ეროვნული თვითშეგნების საკითხი, რადგან იგი საშიშროებას უქმნიდა კათოლიკურ სარწმუნოებამიღებულ პირთა ეროვნულ კუთვნილებას. ყველასთვის ცნობილია, რომ მართლმადიდებლური სარწმუნოება და მშობლიურ ენაზე წირვა-ლოცვა ეროვნულობის დონეზე იყო გააზრებული ქართველ ხალხში. მეფის რუსეთის მთავრობის მიერ მიღებული ეს ბრძანება, ეროვნულობის თვალსაზრისით, რეალურ საშიშროებას უქმნიდა კათოლიკურ სარწმუნოებაზე გადასულ ქართულ მოსახლეობას, ვინაიდან ლათინურ ტიპიკონზე მყოფი ქართველი კათოლიკე ეროვნებით „ფრანგად", ხოლო სომხურ ტიპიკონზე მყოფი „სომეხ კათოლიკედ" იყო მოაზრებული.

დასავლეთ საქართველოში კათოლიკე მისიონერები XIII ს-ის ბოლოს გამოჩნდნენ. ეს ის პერიოდია, როდესაც ჯვაროსნული ლაშქრობების

[13] მ. თამარაშვილი, ქართული ეკლესიის ისტორია, გვ. 707.
[14] მ. თამარაშვილი, ისტორია კათოლიკობისა, გვ. 499.
[15] იქვე, გვ. 503.
[16] მ. თამარაშვილი, ქართული ეკლესიის ისტორია, გვ. 726.

შედეგად დასავლეთ ევროპამ ხელში ჩაიგდო აზიის უმნიშვნელოვანესი სავაჭრო გზები. ბიზანტიის იმპერიის დაუძლურების შედეგად იტალიის სავაჭრო ქალაქებმა გზიდან ჩამოიცილეს ერთ-ერთი უძლიერესი ეკონომიკური მეტოქე, რასაც შედეგად მოჰყვა ის, რომ შავი ზღვის აუზის ვაჭრობაში წამყვანი ადგილი ქალაქ-სახელმწიფოებმა გენუამ და ვენეციამ დაიკავეს.

1318 წლიდან სოხუმში კათოლიკეთა საეპისკოპოსო კათედრა დაარსდა, მაგრამ ეს მოხდა უცხოელ ვაჭართა სიმრავლისა და არა ადგილობრივი კათოლიკური მოსახლეობის გამო. ამიტომ იყო, რომ უცხოელთა გასვლასთან ერთად საეპისკოპოსოც გაუქმდა.

XIV-XVII სს-ში დასავლეთ საქართველოში კათოლიკე მისიონერები აღარ ჩანან. მხოლოდ XVII ს-ის დასაწყისიდან, მას შემდეგ, რაც საფრანგეთის საელჩოს მეშვეობით დასავლეთ საქართველოს სამეფო-სამთავროები ოსმალეთთან დამოუკიდებელ პოლიტიკურ თუ სამშვიდობო მოლაპარაკებას აწარმოებდნენ, აღნიშნულ რეგიონში კათოლიკე მისიონერების ხელახლა შემოსვლის მცდელობა კვლავ დღის წესრიგში დადგა.

„უანგარო“ და „გულმოწყალე“ პატრები მკურნალობის გასამრჯელოდ უმეტესწილად არა ფულად თუ ნივთიერ ანაზღაურებას, არამედ მართლმადიდებლური ეკლესიების გადაცემას ითხოვდნენ. მათი ამგვარი ქმედება საკმაოდ შორს გამიზნული და მრავალმხრივი იყო. ერთ-ერთ უმთავრეს მიზანს წარმოადგენდა ის, რომ მართლმადიდებლური ეკლესიების „ნებაყოფლობითა და სიამოვნებით გადაცემით“ მოსახლეობაში შექმნილიყო საზოგადოებრივი აზრი, თითქოს ქართული ეკლესია რომისაგან გამოყოფილი არ იყო და მუდამ რომის პაპის დაქვემდებარებაში იმყოფებოდა. ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიების დაპატრონების შედეგად დროთა განმავლობაში ისინი ლათინურად გამოცხადდებოდა, ხოლო შემდეგში მართლმადიდებლობას მისი დაბრუნება გაუჭირდებოდა (ამის არაერთი მაგალითი დღეს სახეზე გვაქვს). წირვა-ლოცვის ლათინური ტიპიკონით დაყენება კი მოსახლეობაში თანდათანობით მოამზადებდა ნიადაგს მართლმადიდებლობის უარსაყოფად.

1700 წელს „დასრულდა თეატინელი მისიონერების თითქმის სამოცდაათ წლიანი მოღვაწეობა სამეგრელოში, უმთავრესად მის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში... მიუხედავად სამეგრელოს მთავრების კეთილი დამოკიდებულებისა და ყოველგვარი დახმარებისა (არა სარწმუნოებრივი, არამედ დასავლეთის ქვეყნებთან დაახლოების პრაგმატული პოლიტიკური და ეკონომიკური მოტივებით), მათ ვერ შეძლეს მართლმადიდებლობის საფუძვლების შერყევა და კათოლიკობის გავრცელება“.[17]

[17] ჯ. გამახარია, დასახ. ნაშრომი, გვ. 268.

გურიაში კათოლიკეთა მისიონი 1634 წლიდან დაიწყო. მაგრამ შემონახული წერილებით დასტურდება, რომ გურიის მთავრები და საერთოდ არისტოკრატია პაპის მისიონერებს იწვევდნენ არა ხალხის სულიერ წინამძღვრებად, არამედ ექიმებად და მკურნალებად.

მ. თამარაშვილის მითითებით: „იმერეთში კათოლიკობის გავრცელებისა ძლიერ ცოტა გვაქვს საბუთები“.

1644 წელს იმერეთის მეფემ ალექსანდრემ თხოვნით მიმართა დადიანს, რომ მასთან გაეგზავნა მხატვარი და მკურნალი ქრისტეფორე კასტელი და შეჰპირდა, რომ „როცა საქმეს გამიკეთებს, უკან გამოგიგზავნი“-ო.[18] დადიანმა მეფე ალექსანდრეს სურვილი შეუსრულა და კასტელი მასთან გაგზავნა. როგორც წერილიდან ჩანს, მეფე ალექსანდრემ ქრისტეფორე კასტელი არა რელიგიურ თუ სულიერ წინამძღვრად, არამედ როგორც კარგი არქიტექტორი და მკურნალი, ისე მიიწვია. ამ მისიონერმა კი მეფის კეთილგანწყობა კარგად გამოიყენა და უფლება მიიღო მართლმადიდებლურ ეკლესიაში წირვა-ლოცვის ლათინურ ენაზე ჩატარებისა; მას საშუალება მიეცა კათოლიკური სარწმუნოების ქადაგებაც დაეწყო. ქრისტეფორე კასტელის საქმიანი „მოღვაწეობა“ იმერეთში დიდხანს არ გაგრძელებულა. 1646 წელს დადიანის მოთხოვნით მეფე ალექსანდრემ იგი სამეგრელოში დააბრუნა.

1690 წლამდე პაპის მისიონერები იმერეთში აღარ ჩანან. ამ წლიდან კი ამ რეგიონში მოღვაწეობდა მხოლოდ ერთი პოლონელი პატრი ივანე გოსტოვსკი, რომელიც 1738 წელს გარდაიცვალა. იმერეთში სოლომონ მეფეც მისიონერებს მაინც და მაინც დიდ ყურადღებას არ აქცევდა.

არსებული დოკუმენტური მასალების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ მიუხედავად ვატიკანის მესვეურთა ხანგრძლივი და გულმოდგინე მცდელობისა, კათოლიკურმა სარწმუნოებამ დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობაში ფესვი ვერ მოიმაგრა. იგი დასავლეთ საქართველოში დიდი ხნის განმავლობაში არაერთ მისიონერს აგზავნიდა. მათ წერილებსა და ანგარიშებში მითითებულია, რომ თითქოს მოსახლეობის დიდი ნაწილი კათოლიკურად გადანათლეს მეფე-მთავრებთან ერთად; რომ მათ წირვა-ლოცვას მრევლი არ აკლია; რომ მათ ააგეს არაერთი ეკლესია და მრავალი სხვა. ფაქტები კი ჯიუტად გვიჩვენებს, რომ უცხოელი მისიონერი პატრების წასვლის შემდეგ აღარც „მრავალრიცხოვანი“ კათოლიკური მრევლი ჩანს, აღარც მათ მიერ აგებული „კათოლიკური ეკლესიები“ და აღარც კათოლიკურად „გადანათლული“ მოსახლეობა.

ევროპელ მისიონერებს დასავლეთ საქართველოს მეფე-მთავრები კარგად იღებდნენ და პატივს სცემდნენ არა კათოლიკური სარწმუნოე-

[18] **მ. თამარაშვილი, ისტორია კათოლიკობისა, გვ. 214.**

ბის გავრცელებისათვის, არამედ როგორც მკურნალ ექიმებს, რომლებსაც ამავე დროს დასავლეთ ევროპის ქვეყნებთან პოლიტიკური საკითხების მოგვარებასთან დაკავშირებით მათ შუამავლებადაც იყენებდნენ.

დასავლეთ საქართველოში შემოსული პატრები თავიანთ ნამდვილ მიზნებს მოხერხებულად ფარავდნენ და მკურნალ-დასტაქარის ნიღბებს იყენენ ამოფარებულნი. ეს კარგად ჩანს მათი წერილებიდან. მისიონერები ძირითადად მომაკვდავ ბავშვებს ნათლავდნენ და მათ ისინი ცოცხალთა სიაში შეჰყავდათ, როცა რომში პატაკს აგზავნიდნენ.

ყოველივე ზემოთქმულს თუ შევაჯამებთ, შეიძლება დავასკვნათ, რომ, მართალია, კათოლიკე მისიონერები დასავლეთ საქართველოში XIII ს-ის მეორე ნახევრიდან შემოდიან, მაგრამ კათოლიკური სარწმუნოების გავრცელების მცდელობას დიდი წარმატება არ ჰქონია. რომელიმე ოჯახი თუ სოფლის მოსახლეობის დიდი ნაწილი (რომელსაც სამეფო კარი თუ მთავარი რომელიმე მისიონერს, როგორც მკურნალს და აქიმს და არა სულიერ მოძღვარს, აჩუქებდა) კათოლიკურ სარწმუნოებაზე გადავიდოდა, ეს სულაც არ ნიშნავდა დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობის დიდი ნაწილის ახალ სარწმუნოებაზე გადასვლას. ეს იქიდანაც კარგად ჩანს, რომ პატრების წასვლის შემდეგ კათოლიკობის კვალი აღარ ჩანს ამ რეგიონში. ევროპელი მისიონერები დასავლეთ საქართველოს მეფე-მთავრებს სჭირდებოდათ არა კათოლიკური სარწმუნოების გასავრცელებლად, არამედ დასავლეთ ევროპის ქვეყნებთან პოლიტიკური ურთიერთობის დასამყარებლად და მკურნალ-ექიმებად.

მოამზადა *გრიგოლ რუხაძემ.*